

6.3. Концептуальні аспекти моделювання системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону

Для еволюційного розвитку економіки, зокрема її промислового сектора, властива циклічність процесів, описана класиками економічної науки. Наголошується, що будь-яке стабільне виробництво в ринкових умовах функціонує згідно із законами, властивими саморегульованим технічним або природним системам. Тобто зміна зовнішніх по відношенню до неї умов викликає її реакцію, направлену на збереження основних параметрів. Таким чином, в умовах стабільності компенсаційні можливості системи дозволяють гасити будь-які коливання амплітуди, що виникають унаслідок природних флуктуацій [379, с. 4].

Але якщо в технічній системі процес адаптації до зміни зовнішніх умов відбувається автоматично, відповідно до закладеного в ній алгоритму, то у виробничій системі роль регулятора виконують управлінські рішення, що базуються або на інтуїції, або на науково-технічному аналізі ситуації. При цьому вихідним параметром процесу адаптації виробничої системи в ринкових умовах є прибуток або рентабельність виробництва.

Адаптаційні можливості системи обумовлені тривалістю виробничого циклу. Найлегше процес адаптації відбувається в торгівлі, якій притаманна максимальна

Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми

швидкість обертання капіталу. Найважче пристосовуватися до зміни зовнішніх умов підприємствам промислового сектора економіки.

Ключовим питанням подолання дії кризи є вибір найефективнішого варіанта всіх можливих альтернатив. Для цього існують різні методи прогнозування розвитку соціально-економічних систем, зокрема промислового сектора економіки регіону: метод екстраполяції, моделювання, програмно-цільовий тощо.

Метод екстраполяції будується на основі стійких тенденцій розвитку об'єкта прогнозу і переносить їх на майбутнє. Такий метод неефективний у період різкої зміни умов розвитку, оскільки нездатний розпізнавати зміни тенденцій розвитку.

Метод моделювання розглядає зміну показників розвитку соціально-економічної системи залежно від часу та інших найістотніших чинників. Цей метод має наступні обмеження:

- моделі більш схильні для екстраполяції тенденцій розвитку, що склалися, ніж для розпізнавання змін в них, тому даний метод не ефективний для прогнозування поворотних точок розвитку;

- будь-яка модель обмежена в своїх можливостях відтворення всіх сторін модельованого явища;

- ускладнення для моделювання створює інформаційна недостатність: проблеми інформації про приватний сектор, відсутність достатніх динамічних рядів даних для порівняння.

Програмно-цільовий метод використовується при вирішенні окремих важливих регіональних проблем шляхом реалізації наступної схеми: відбір проблеми, постановка цілей, виявлення ресурсів, організація виконання, реалізація і контроль. Прогнозування розвитку регіональних соціально-економічних систем з допомогою даного методу складно, оскільки регіональний розвиток залежить від багатьох чинників, перспективи яких мають варіантний розвиток, тоді як цільова програма орієнтована на реалізацію конкретних заходів, які повинні бути пов'язані між собою, вибудовуючи систему.

Для прогнозування розвитку регіональних соціально-економічних систем можливе застосування і сценарно-цільового методу, який має наступні особливості:

- 1) припускає розробку декількох альтернативних варіантів сценаріїв, тобто пропонує багатоваріантний прогноз, для того щоб оцінити декілька найвірогідніших траєкторій розвитку;

- 2) за необхідності даний метод може використовувати різні методи прогнозування, які потрібні для більш точного опису майбутнього;

- 3) відрізняється мережевою логікою (передбачає лише вірогідні зв'язки між усіма суб'єктами, які впливають на соціально-економічні процеси);

- 4) будується від майбутнього до теперішнього часу у напрямі реалізації поставлених цілей, але з урахуванням існуючих можливостей (проблем) регіональної соціально-економічної системи.

Прогнозування регіональних соціально-економічних систем сценарно-цільовим методом здійснюється в наступному порядку:

- експерти розробляють безліч різних сценаріїв майбутнього розвитку регіональної соціально-економічної системи, враховуючи наявні можливості розвитку (визначення тенденцій розвитку, виявлення очікуваних проблем і чинників розвитку), а також поставлені цілі соціально-економічного розвитку;

- відбір сценаріїв здійснюється з урахуванням реальних можливостей даної регіональної соціально-економічної системи, за принципом реальної досяжності і максимального наближення до поставлених цілей;

- у рамках обраних сценаріїв складаються прогнози з урахуванням впливу на хід розвитку регіональної соціально-економічної системи найвірогідніших сценарних умов соціально-економічного розвитку регіону. Варіанти сценарних умов визначаються експертами і перетворюються у відповідні системи динаміки агрегованих і окремих показників для складання варіантів-прогнозів, що мають власну динаміку соціально-економічних показників.

Сценарно-цільовим методом пропонується розробка варіантів-прогнозів соціально-економічного розвитку регіону з подальшим відбором трьох найреальніших варіантів прогнозів: песимістичного, реалістичного й оптимістичного. Реалістичний варіант прогнозу знаходиться в діапазоні між оптимістичним і песимістичним варіантами прогнозу, залежно від ступеня впливу позитивних і негативних умов соціально-економічного розвитку регіону.

Проблеми при моделюванні системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону виникають, з одного боку, через величезний обсяг і різноплановість початкової та прогнозованої інформації, а з іншого – через суперечність або недостатність інформації про особливості регіонального промислового виробництва.

Упорядкувати величезний масив інформації, необхідної для функціонування системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону покликано макромодельовання – побудова багатовимірних моделей, що відображають найістотніші сторони розвитку регіону і стійкі внутрішні та зовнішні взаємозв'язки.

Найвідомішими і широко використовуваними макромоделями є розроблені нобелівським лауреатом з економіки В. В. Леонтьєвим моделі *input – output* («витрати – випуск», міжгалузевий баланс), а також міжгалузєва міжрегіональна модель світової економіки (світова модель). Балансові прогнозні макромоделі неодноразово використовувалися при створенні довгострокових прогнозів розвитку національних і світових економік, оскільки вони, на відміну від багатьох інших моделей, що використовуються в прогнозно-аналітичних розрахунках, дозволяють чітко структурувати досліджуваний об'єкт і визначити істотні взаємозв'язки між окремими його елементами.

При побудові прогнозів розвитку за допомогою класичних міжгалузєвих моделей розраховуються всі типові техніко-економічні показники, що характеризують очікуваний стан народного господарства країни і регіонів у перспективі: випуски продукції, кінцеве споживання, потреба в ресурсах і сировині за видами, постачання продукції. При варіантному аналізі визначаються величини змін, а також взаємний попит виробників (як реакція на нові умови). Всі ці показники дані звичайно за матеріально-речовинним складом та вказані як у натуральному, так і грошовому вираженні. В останньому випадку використовуються тільки незмінні ціни або ціни звітного періоду. Рівень поточних цін залежить від натуральних пропорцій на визначений час.

Тому й існує проблема ув'язки етапів формування прогнозів матеріально-речовинного і фінансового складу. Вона на практиці аналогічна до задачі ув'язки за допомогою організаційних управлінських заходів реального сектора економіки з інструментами грошової і фінансової систем. У цьому напрямі на модельному рівні можна зробити лише певний крок, але це теж буде лише прогнозом окремих управляючих і результуючих фінансових параметрів. Даний крок полягає у спеціальному перетворенні міжгалузєвої задачі, розширенні її за рахунок умов руху фінансових потоків, використанні її як початкової (опорної) для побудови цінових показників – прогнозу укрупнених цін і доходів.

У модельних конструкціях типу ЗМФБ (зведений матеріально-фінансовий баланс) використовувався балансовий метод узгодження доходів і витрат господарських секторів із загальним споживанням кінцевого призначення. Балансування досягалося спеціальним алгоритмом, а неузгодженість визначалася дефіцитом (профіцитом) бюджету країни. При фіксованому дисбалансі між кінцевим споживанням і його фінансуванням можуть застосовуватися звичні методи вирішення систем лінійних рівнянь. Ключовою основою була побудова початкових матеріально-речовинних балансів у поточних цінах, що давало можливість розраховувати первинні доходи.

Серед ранніх робіт слід також виділити колективну роботу В. Д. Белкіна, В. В. Івантера, Н. Н. Константинова та ін. Особливість їх підходу полягала у тому, що, на відміну від традиційних моделей міжгалузєвого балансу, де виробництво є функцією витрат, у авторів виробництво товарів і послуг виступало як функція доходів, і розраховувалися «ціни єдиного рівня». У цьому підході баланс між платоспроможним попитом населення, підприємств і держави (бюджету країни) досягається ітеративними розрахунками. У працях В. І. Сулова теж застосовувалися принципи балансових побудов у процесі

**Розвиток регіональної промислової політики держави:
теорія, методологія, механізми**

моделювання доходів і витрат господарських і фінансових суб'єктів при значно більшій деталізації останніх. Окрім цього, застосовувалися окремі підходи ув'язки бюджетів господарських суб'єктів з кредитною системою. Перевагами прийомів моделювання було не тільки розширення принципу відображення фінансових потоків в сальдових термінах приросту (зміни) показників за рік, але і включення в систему розрахунків накопичувальних фінансових рахунків, функціонально пов'язаних з рухом (приростом засобів) за аналогією до бухгалтерського балансу.

Моделі в роботі В. Д. Маршака відносяться більше до типу грошових. Визначення обмежень на ресурси банків, доходи населення, податки та інші вхідні параметри дозволяє автору відійти від умов їх формування і тому більш детально представити гривневі і валютні потоки, залишки на рахунках підприємств і організацій, внески на депозитах населення, операції з цінними паперами, міжбанківські кредити й емісію НБУ. В роботі [486] процеси саме формування фінансових ресурсів моделюються як ендогенні величини, але їх потоки, на відміну від робіт В. Д. Маршака, укрупнені. Крім того, запропонована постановка дозволяє прогнозувати, розраховувати укрупнені регіональні галузеві ціннові індекси для кожного варіанта прогнозу розвитку і розміщення продуктивних сил. Це, у свою чергу, дозволяє формувати в умовах регіонального фінансового обігу і відповідні фінансові баланси районів.

У цілому сучасна українська школа інтегрального макропрогнозування використовує в довгостроковому прогнозуванні системно розвинені і модифіковані моделі В. В. Леонтєва – геоцивілізаційну і відтворювально-циклічну. Остання застосовується й на рівні регіону для моделювання системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону.

Відтворювально-циклічна багатовимірна макромодель будується на базі міжгалузевого балансу (МГБ, моделі *input – output* В. В. Леонтєва).

Дана модель має ряд незаперечних переваг порівняно з іншими прогнозними моделями. По-перше, з її допомогою можна групувати галузі економіки за відтворювально-функціональними ознаками (рис. 6.4), об'єднуючи їх у відтворювальні сектори – споживацький, інноваційно-інвестиційний, енергосировинний, інфраструктурний.

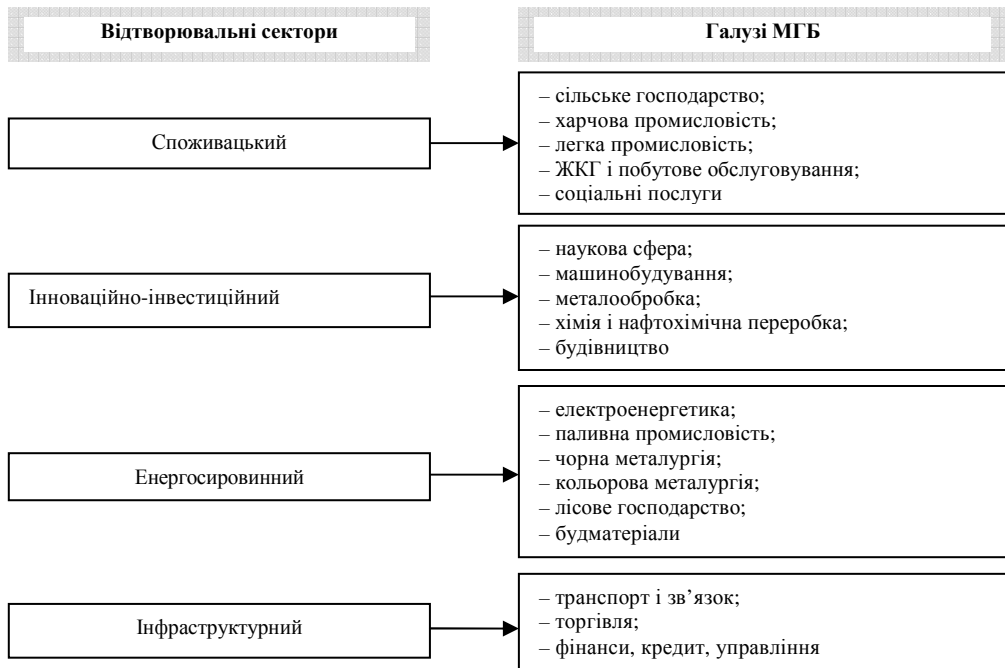

Рис. 6.4. Структура відтворювально-циклічної макромоделі

Це допомагає чітко виявити й оцінити цільовий характер структури економіки і зрушення, що відбуваються в ній. По-друге, модель є багатовимірною і дозволяє аналізувати та прогнозувати динаміку не тільки відтворювальної, але і технологічної (за технологічними укладами), галузевої (за народногосподарськими комплексами), інституційної (за економічними укладами, формами власності), вартісної (за структурою валового випуску) і зовнішньоторговельної (за відтворювальними секторами і цивілізаціями) структури економіки. По-третє, модель допомагає виявити й оцінити структурні зрушення в економіці на різних фазах середньострокових і довгострокових (Кондратьєвських) циклів у ретроспективі та перспективі.

Прогнозно-аналітичні можливості відтворювально-циклічної макромоделі значно ширші, ніж у стандартного міжгалузевого балансу. Крім того, модель можна будувати в різних вимірюваннях: у валовому випуску (в поточних і незмінних цінах), за чисельністю зайнятих, вартістю основних фондів і розподілом інвестицій в основний капітал. Складною задачею є наповнення макромоделей статистичною і прогноною інформацією. Вибір показників інерційного й інноваційно-проривного сценаріїв здійснюється експертним шляхом. Прогнозні оцінки надалі уточнюються. Крім того, на технологічну і структурну динаміку впливає безліч суперечливих чинників, що швидко змінюються. Довгострокове макропрогнозування – процес безперервний, він припускає періодичне коректування результатів із урахуванням нових даних, а горизонт прогнозу постійно відходить у майбутнє.

Моделювання системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону припускає необхідність урахування не тільки економічних, але і соціальних, екологічних та інституційних аспектів, що обумовлені кризовою ситуацією.

Цей концептуальний аспект базується на тому, що реформи останніх 19 років торкнулися істотного напрямку, повністю пов'язаного з проблемою формування системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону – управління розвитком територій. Одним із головних напрямів адміністративної реформи є «Управління за результатами», яке передбачає розробку ключових вимірних показників ефективності й результативності діяльності органів виконавчої влади за основними напрямками їх діяльності відповідно до стратегічної мети держави, впровадження технологій і процедур цілепокладання, що забезпечують прив'язку цілей до конкретних виконавців, встановлення показників, що дозволяють адекватно оцінити ступінь досягнення поставлених цілей і дії виконавців.

Проте органи державної влади не відповідають однозначно, чим є результат управління для органів державної влади. Це, у свою чергу, не дозволяє дати оцінку ефективності управління розвитком і визначити заходи ефективного впливу на процес розвитку.

Стійкий розвиток – це такий суспільний розвиток, при якому не руйнується природна основа, а створювані умови життя не призводять до деградації людини, і соціально-деструктивні процеси не розвиваються до масштабів, що загрожують безпеці суспільства.

У даний час ідея стійкого розвитку все більш конкретизується і, як відзначають зарубіжні та вітчизняні дослідники, на її основі вже склалася теорія екологічної модернізації [291, с. 60]. Підкреслюється, що екологічна модернізація на сьогоднішній день – єдина, послідовна наукова теорія, яка об'єднує та обґрунтовує прогресивні компоненти ідеї «зеленого капіталізму», «стійкого розвитку» тощо. Теорія екологічної модернізації використовує положення концепції «суспільства суцільного ризику» Бека, але без її апокаліптичної перспективи (коли рефлексія сама по собі стає джерелом ризику) та ідеї рефлексійної модернізації Е. Гідденса. На думку прихильників, теорія екологічної модернізації є добре продуманим інструментом досягнення стійкого розвитку.

Відзначимо, що термін «розвиток» часто звужується в наступних поєднаннях: економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, розвиток економіки України (або іншої країни), розвиток регіону, міста. У кожному випадку під розвитком

Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми

звичайно мається на увазі будь-яка прогресивна зміна, перш за все, в економічній сфері. Якщо зміна кількісна, то мова йде про економічне зростання. При якісній зміні можуть розглядатися структурні зміни чи зміни змісту розвитку, або нові характеристики економічної системи. В даному випадку можна говорити, що екологічна модернізація соціально-економічної системи має на увазі перехід системи до стійкого розвитку.

У міжнародній практиці впродовж ряду років використовуються рекомендації для відкритої звітності зі стійкого розвитку, які дозволяють організувати управління будь-якими сферами діяльності [63, с. 75].

Таким чином, різні сфери діяльності, такі як, наприклад, промислове виробництво, освіта, охорона здоров'я, національна безпека тощо, з погляду стійкого розвитку, мають загальні складові: соціальну, економічну, екологічну й інституційну і, відповідно, можуть підлягати порівнянню між собою в цих координатах розвитку.

Ідея стійкого розвитку, яка задає загальну основу цілепокладання при управлінні розвитком через загальні складові взаємозв'язаних сфер життєдіяльності регіону, дозволяє за допомогою системи збалансованих показників із подальшою відкритою звітністю по стійкому розвитку прийти в будь-яку сферу життєдіяльності до загальних координат розвитку, що є обов'язковою умовою розвитку в глобалізуючому світі, тим більше, в умовах глобальної економічної кризи.

Тобто, як уже було сказано раніше, система антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону є сукупністю механізмів – організаційною системою, що забезпечує подолання дисбалансу в базисних параметрах промислового сектора і регіону в цілому як економічної системи. Ідеальним результатом дії системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону потрібно вважати досягнення і забезпечення балансу соціальної, економічної, екологічної й інституційної складових розвитку регіону, тобто стійкого розвитку (sustainable development).

Інакше кажучи, система антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону – це формалізована організація регламентованої взаємодії підприємств промислового сектора економіки регіону, його інфраструктури і органів влади, що націлена на запобігання негативній дії економічної кризи і безумовне її подолання.

При формуванні системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону необхідно враховувати ряд чинників:

- різнонаправленість цілей суб'єктів, що потрапляють у сферу системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону;
- розвиток соціально-економічних систем відбувається в умовах взаємодії з швидкозмінним оточенням;
- вузькогалузевий характер діяльності суб'єктів, що потрапляють у систему антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону;
- через новизну такого явища, як система антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, має місце недостатня кваліфікація розробників і адміністраторів самої системи, супроводжуючих служб. Має місце також недосконалість нормативно-правової бази на державному, регіональному, місцевому та корпоративному рівнях.

Виходячи з розглянутих концептуальних аспектів моделювання системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, формування системи повинно спиратися на наступні принципи.

1. Принцип пріоритетності загальносистемних довгострокових цілей системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону перед короткостроковими.
 2. Принцип цільової взаємодії із зовнішнім середовищем з урахуванням глобальних довгострокових тенденцій.
 3. Принцип системності змін, функціональної взаємодії й узгодженості дій.
 4. Принцип відкритості інформації і безперервного вдосконалення: збір, узагальнення і впровадження кращого досвіду, навчання і консультування.
-

Складнощі реалізації даних підходів полягають у тому, що Державний комітет статистики України з 2006 року застосовує рекомендовану ООН систему національних рахунків у редакції від 1993 року і відмовився від методології балансів народного господарства, яка складала основу міжгалузевих балансів вітчизняної економіки. Тому потрібен деякий час для адаптації української статистики щодо потреб управління народно-господарським комплексом, особливо в умовах глобальної економічної кризи.

На підставі викладеного матеріалу можна зробити висновок про наявність концептуальних аспектів моделювання системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону. Подолання економічної кризи і досягнення стійкого розвитку вимагає визначення параметрів балансу соціального, економічного, екологічного й інституційного розвитку і включення їх у систему збалансованих рахункових показників із застосуванням методології цільового програмування на основі концепції відтворювально-циклічної макромоделі.

Для вирішення задачі подолання економічної кризи в промисловому секторі економіки регіону необхідний механізм реалізації принципів, що дозволяє протистояти дії економічної кризи, а також механізм досягнення цілей, що постають перед промисловим сектором економіки регіону в умовах економічної кризи.

Розглядаючи сукупність антикризових механізмів як систему, необхідно визначити основні властивості такої системи.

У процесі функціонування будь-який суб'єкт економіки залучається в економічні відносини. Він має внутрішню структуру, між елементами якої існують зв'язки, характер яких залежить від його ролі в системі економічних відносин і від мети його функціонування.

Економічний суб'єкт випробовує на собі вплив зовнішнього середовища у формі вхідних сигналів, виражених певними значеннями кількісних і якісних його параметрів, що впливають на функціонування відповідно до поставленої мети. Так, виробляючи продукцію і послуги, підприємство орієнтується на ринкові ціни, на асортимент власної продукції, попит, податки, законодавство й інші параметри зовнішнього середовища. Ці параметри впливають на хід його функціонування, обумовлюючи можливість і, головне, доцільність виробництва певного виду продукції в певних кількостях і на певному ринку. Органи державного управління економікою відстежують особливості і тенденції в розвитку суб'єкта управління для ухвалення рішень, значення яких відповідає дійсності, сприяючих у даних умовах досягненню поставленої мети. Сигнали зовнішнього середовища змінюються у часі випадково, причому майбутні їх значення неможливо визначити точно, а можна лише з певною вірогідністю передбачити деякі сигнали і задати закон їх розподілу. Тому реалізація програми функціонування економічного суб'єкта в різні періоди даватиме результати, які відрізняються від планованих. Зміна параметрів навколишнього середовища функціонування економічного суб'єкта спричиняє за собою зміну кількісних і якісних характеристик його структурних елементів, причому здійснення цього взаємозв'язку можливе тільки завдяки існуванню зв'язків між структурними елементами. Ці зв'язки у процесі взаємодії структурних елементів економічного суб'єкта один з одним та із зовнішнім середовищем додають йому системного характеру [82, с. 141].

Термін «система» в первинному значенні означає «ціле, складене з частин». Коли дослідники говорять про систему, то зазвичай уявляють безліч конкретних елементів, між якими наявні деякі зв'язки, відношення, взаємодії. У свідомості ця множина виділяється з навколишнього середовища і розглядається як єдине ціле. У найзагальнішому значенні про систему можна говорити як про спосіб взаємодії об'єктів, кожний з яких має свою функцію і відношення до інших, при якій зміна параметрів одного об'єкта призводить до зміни параметрів інших об'єктів адекватно до принципу організації цієї взаємодії. Економіка має системний характер на всіх рівнях організації – від підприємств до держави, і кожен нижчий рівень організації є підсистемою для вищого рівня.

Атрибутами будь-якої системи є зовнішнє середовище і механізм взаємодії елементів системи. Під «зовнішнім середовищем системи» умовно розуміють безліч об'єктів, природа яких нейтральна. Воно складає систему тільки з усіма елементами даної системи разом і не утворює системи у поєднанні з іншими можливими елементами початкової системи. Наприклад, якщо узяти підприємство як систему, то зовнішнім середовищем по відношенню до підприємства є сукупність об'єктів, що складається з ринку збуту його продукції, постачальників сировини, органів влади, які контролюють діяльність підприємства тощо. Зовнішнє середовище утворює систему тільки з підприємством у цілому. Дана система ґрунтується на взаємодії з приводу виробництва благ і послуг, яке відбувається під впливом чинників зовнішнього середовища. Але зовнішнє середовище не утворює системи з однією частиною підприємства (цех, адміністрація, канал збуту тощо), оскільки в цьому випадку взаємодія неможлива, тому що відсутня сама основа для взаємодії. Відзначимо, що як тільки дане правило порушується, можна говорити про зміну або загибель існуючої системи і виникнення на її основі нових систем.

Механізм взаємодії елементів системи – це правило, відповідно до якого відбувається взаємодія. Механізм взаємодії повинен включати наступні позиції: функції кожного елемента в різних ситуаціях, оператор перетворення вхідних імпульсів у вихідні для кожного елемента, послідовність виконання операцій, обмеження, що породжені структурними, організаційними і функціональними особливостями системи. Крім того, механізм функціонування системи визначає місце кожного елемента в системі, тобто задає ієрархію системи – закон підпорядкування одного елемента іншому.

У другій половині ХХ ст. поняття системи значно розширилося. Говорячи про систему, ми маємо на увазі не тільки сам факт взаємодії між собою її складових частин, але і різні особливості цієї взаємодії, а також структурні характеристики системи. Результатом розширення поняття системи стали різні класифікації природних і суспільних систем і, що більш конструктивно, виділення агрегованих категорій опису різних систем, до певної міри абстраговано від реального вигляду системи [104, с. 14].

Для визначення місця економічних систем серед інших систем (природних, технічних) проведемо їх класифікацію за принципами детермінованості і змістовності. За принципом детермінованості системи підрозділяються на *детерміновані* і *вірогіднісні*. Головна властивість детермінованих систем полягає в однозначній реакції на зовнішні дії (наприклад, для комп'ютера, машини, літаючого апарату, технологічного процесу точно відомо, що відбудеться з системою при зміні практично будь-якого параметра). Для вірогіднісних систем характерний неоднозначний відгук на одну і ту ж саму дію. Наприклад, при певному співвідношенні кредиторської і дебіторської заборгованості підприємство може як збанкрутіти, так і залишитися «на плаву», обсяги збуту нового продукту на ринку може приймати значення, які відрізняються від запланованого, рентабельність виробництва може змінюватися під впливом випадкових чинників (затримки платежів, вихід з ладу устаткування, зміни в законодавстві тощо).

Існуючі в природі системи за змістовним принципом підрозділяються на *матеріальні* й *абстрактні*. До матеріальних відносяться:

- системи неорганічної природи (наприклад, різні технічні системи, технологічне устаткування, комп'ютери, різні види транспортних засобів);
- прості системи живої природи (наприклад, елементарні живі організми, популяції різних біологічних видів);
- соціальні системи (організовані людиною в процесі життєдіяльності, наприклад, соціально-економічні агрегати).

Систему називають абстрактною, якщо визначено структуру вхідних у систему елементів (об'єктів), але невідома природа даних елементів (об'єктів). Під абстрактними системами розуміють поняття, гіпотези, теорії, наукові знання, математичні моделі.

Відповідно до наведеної класифікації, соціально-економічні системи в більшості своїй є вірогідними і матеріальними.

Можна збільшувати кількість принципів класифікації, але слід зазначити, що практично будь-яка класифікація систем (за винятком, зрозуміло, тієї класифікації, при якій кожна існуюча система являє собою окремий клас систем) є достатньо умовною, в тому сенсі, що в реальному світі спостерігається перехід однієї і тієї ж самої системи з одного виду в інший: наприклад, якщо розглядати який-небудь технологічний процес, то можна помітити, що фізичні характеристики продукту на виході процесу розрізняються між собою навіть при однакових початкових характеристиках (приклад: при достатньо однорідному матеріалі, однаковому способі обробки та інших рівних умовах просторові характеристики деталі варіюють); товарно-грошові відносини у ряді випадків можуть набувати нематеріального характеру (фінансово-кредитні, біржові операції); крім того, цей процес стає все більш характерним для ряду розвинених економічних систем у даний час. Тому класифікація систем досить умовна і може застосовуватися лише при досить жорстких допущеннях щодо способу розподілу систем за класифікаційними групами.

Виняткова різноманітність економічних і технічних задач і особливо проблем, пов'язаних із необхідністю включення в коло вирішуваних задач питань управління складними об'єктами, зв'язку одержаних рішень з проблемами людини і навколишнього середовища, за необхідності збереження цілісності даного об'єкта, привело до формування передумов для виникнення нової методології наукового пізнання. Необхідна методологія була створена і одержала назву «системний підхід». Дана методологія орієнтує дослідника на розгляд об'єктів як цілісних систем, що складаються з безлічі елементів і зв'язків між ними. Ядро методології складає системний аналіз, основною процедурою якого є моделювання, в результаті якого в побудованій моделі найбільш точно відображаються взаємозв'язки реального об'єкта, явища, процесу [126, с. 8].

Детальніше суть системного аналізу складають наступні задачі:

- аналіз місця і ролі кожного елемента, що разом становлять систему;
- визначення різних рівнів системного об'єкта та їх ієрархічність (окремим випадком є задачі управління);
- дослідження умов існування системи;
- виділення в системі синергетичних зв'язків;
- виявлення тенденцій розвитку системи і їх зв'язок з тенденціями цілепокладання в досліджуваному об'єкті;
- визначення ступенів свободи системи (здатність системи до самоорганізації).

У рамках системного підходу система вивчається на основі функціонального, структурного, інформаційного описів.

В основу моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону береться те, що будь-якій соціально-економічній системі відповідає певна технологія управління. Діагностика і попереджувальна санація в ході реалізації стратегії управління є як технологією, так і організацією. Оскільки криза – це періодичні потрясіння і закономірність живої та неживої природи, можна стверджувати, що в закономірних і періодичних змінах є багато корисного, незважаючи на те, що кризи досить різноманітні. З цього випливає, що менеджери в процесі антикризового управління вирішують три взаємозв'язані задачі: розпізнавання «хвороби»; усунення причин, що перешкоджають оздоровленню виробництва; застосування нестандартних управлінських антикризових заходів. У антикризовому управлінні вагомую роль відіграє концепція рефлексії, яка на ранніх стадіях розвитку кризових ситуацій виступає методологічною основою моделі, що зв'язує сучасні альтернативні мікроекономічні теорії і динамічну економічну дійсність.

Щодо управління системою антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, на думку автора, необхідно виділити наступні категорії.

Об'єкт управління – промисловий сектор економіки регіону, який визначається сукупністю базисних параметрів як економічної системи, зокрема розглядається його конкурентоспроможність і технічний рівень. Об'єктом управління може виступати промисловий сектор економіки регіону, група або окреме підприємство.

Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми

Мета управління – попередження дисбалансу базисних параметрів промислового сектора економіки регіону, досягнення і підтримка рівня і сбалансованого стану з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та інституційних інтересів стейкхолдерів промислового сектора економіки регіону (табл. 6.3).

Таблиця 6.3

Категорії збалансованого за інтересами стейкхолдерів управління системою антикризових механізмів промислового сектора регіону

Категорії управління	Вид балансу	Сфера балансування		Стейкхолдери
Рушійна сила, мотивація	Баланс інтересів	Потреби	Можливості	Людина, домогосподарство, корпоративний сектор, МУ, регіон
Дія	Баланс освоєння території	Територіальна самоорганізація населення	Державна організація території	Людина, домогосподарство, корпоративний сектор, МУ, регіон
Результат	Баланс стійкого розвитку	Соціальний розвиток	Економічний розвиток	Людина, домогосподарство, корпоративний сектор, МУ, регіон
		Екологічний розвиток	Інституційний розвиток	
		Технологічна модернізація		

Для досягнення цілей управління використовують два основні методи побудови відносин зі стейкхолдерами. Перший метод полягає у встановленні партнерських зв'язків зі стейкхолдерами. Важливою метою цього методу є побудова таких відносин, щоб для стейкхолдера було вигідніше діяти на користь об'єкта управління, оскільки в цьому випадку він досягає і власних інтересів. Другий метод – організація захисту об'єкта управління від невизначеності за допомогою використання прийомів, призначених для стабілізації і прогнозування дій. Це такі методи управління, як маркетингові дослідження, створення спеціальних відділень, які контролюють сферу інтересів впливових стейкхолдерів (наприклад, дотримання законодавства, контроль за екологічною безпекою), зусилля із забезпечення погоджувальних процедур, реклама і зв'язки з громадськістю тощо.

Суб'єкт управління – управляючі органи всіх рівнів і особи, які забезпечують попередження дисбалансу базисних параметрів промислового сектора регіону, досягнення і підтримку рівня і стану їх збалансованості.

Методи і засоби управління – способи, якими суб'єкт управління впливає на об'єкт, забезпечуючи досягнення і підтримку планованого рівня і стану балансу базисних параметрів промислового сектора регіону. Управління системою антикризових механізмів промислового сектора регіону використовує наступні чотири типи методів:

1) економічні методи, що забезпечують створення економічних умов, які стимулюють підприємства до досягнення та підтримки рівня і збалансованого стану базисних параметрів промислового сектора регіону. До числа економічних методів відносяться правила ціноутворення, умови кредитування, економічні санкції за недотримання стандартів, технічних умов і регламентів, правила відшкодування економічного збитку;

2) методи матеріального стимулювання, що передбачають, з одного боку, заохочення підприємств і працівників за досягнення і підтримку планованого рівня та збалансованого стану базисних параметрів підприємства і промислового сектора регіону, а з іншого – стягнення за заподіяний збиток або упущену вигоду від бездіяльності;

3) організаційно-розпорядчі методи (за допомогою обов'язкових для виконання нормативних актів);

4) виховні методи, що здійснюють вплив на свідомість і настрої стейкхолдерів, спонукаючи їх до дії на користь подолання економічної кризи.

Відповідно до вищенаведеного пропонується наступна структурна схема системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону (див. рис. 6.4).

Вказана в структурній схемі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону програма розвитку промисловості, як і інші цільові програми, включає наступні обов'язкові блоки:

- технологічна модернізація;
- екологічна модернізація (в т. ч. пріоритетні екологічні проекти для регіональної фінансової системи);
- підготовка і перепідготовка кадрів (ці блоки цільових програм зводяться надалі в програми розвитку освіти і охорони здоров'я);
- вдосконалення організаційно-економічних механізмів управління розвитком даного сектора економіки регіону.

Будь-який суб'єкт економіки – підприємство, галузь, регіон, держава – функціонують відповідно до поставленої мети. Так, наприклад, підприємство виробляє продукцію і надає послуги з метою отримання прибутку; керівництво регіону проводить економічну політику з метою створення такої структури економіки, яка б забезпечила найбільш оптимальне вирішення соціально-економічних проблем даного регіону; держава управляє економікою з метою досягнення певних макроекономічних показників. У загальному плані набір цілей кожного економічного суб'єкта та ієрархія цих цілей унікальні, але головне в тому, що вони існують, і суб'єкт економіки завжди функціонує адекватно до поставлених цілей.

Для досягнення поставленої мети визначається набір ресурсів і послідовність дій у часі, які, на думку керівника, приведуть до бажаних результатів. Дії з досягнення мети проводяться не спонтанно, а відповідно до певної програми. На структуру алгоритму, закладеного в програму досягнення мети, впливають параметри зовнішнього середовища функціонування суб'єктів економіки, якими в рамках даної структури або принципово неможливо управляти, або управління відбувається з великою затримкою, люфтом. Проте зовнішнє середовище має властивість неповної визначеності можливого становища в майбутніх періодах, тобто параметри, що впливають на структуру алгоритму, зазнають таких змін у часі, які можуть докорінно змінювати алгоритм або взагалі роблять поставлену мету недосяжною. Зміни, яких зазнають параметри зовнішнього середовища, відбуваються як закономірно, так і випадково, тому загалом вони не можуть бути передбачені точно, унаслідок чого спостерігається деяка невизначеність їх значень. З іншого боку, суб'єкт, перед яким стоїть певна мета, володіє певним «запасом міцності» – такими структурними особливостями, які дозволяють реалізовувати поставлену мету при певних відхиленнях параметрів зовнішнього середовища від існуючих у момент ухвалення рішення або від оцінок їх майбутніх значень. Чим більша величина відхилень впливаючих параметрів, при якій мета функціонування суб'єкта економіки або, принаймні, програма її досягнення незмінна, тим вища стійкість даного суб'єкта по відношенню до цих відхилень.

Сукупність базисних параметрів промислового сектора регіону доцільно визначати в рамках системи збалансованих показників (BSC), запропонованих Р. Капланом і Д. Нортоном [37], та реалізованих, зокрема, ІТ-компанією SAP AG і для державних установ, на основі третьої версії Міжнародного керівництва зі звітності у області стійкого розвитку GRI (G3) від 2006 року, яка використовується як для корпоративного сектора, так і для органів державної влади і місцевого самоврядування.

В результаті проведеного дослідження як механізм подолання економічної кризи в промисловому секторі економіки регіону пропонується модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, що представлена на рис. 6.5.

Стрілками на рис. 6.5 позначені наступні зв'язки, що вимагають пояснення:

- блок 1 формує територіальну і виробничу структуру трудових ресурсів, взаємодіючи в цій області з блоками 2-5;
- блок 2 забезпечує внутрішні і зовнішні грошові розрахунки системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону і регіону в цілому, акумулює

**Розвиток регіональної промислової політики держави:
теорія, методологія, механізми**

грошові кошти, зокрема населення, трансформуючи останні в безготівкову форму, для забезпечення грошових розрахунків, допускаючи при цьому можливість власної емісії електронних грошей під контролем НБУ;

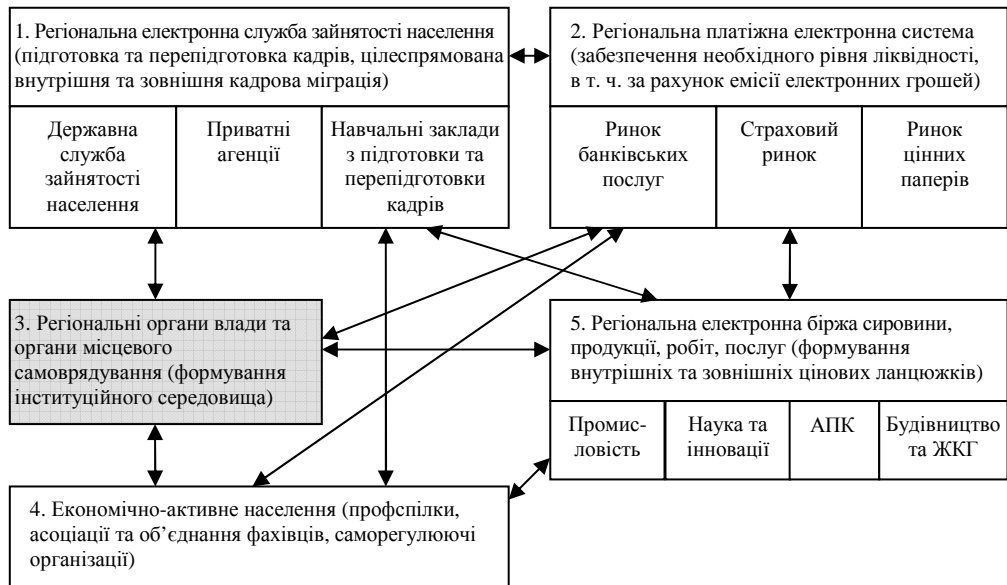

Рис. 6.5. Модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону

– блок 3 – місцеві органи влади є ініціаторами побудови системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, маючи на увазі, що подібна модель повинна працювати на всі сфери господарської діяльності регіону; саме органи влади відповідають за формування інституційного середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, більшою мірою будучи політичним і в якійсь частині фінансовим гарантом її функціонування;

– блок 4 – економічно активне населення – є безпосереднім ініціатором господарської діяльності, з одного боку, і джерелом трудових ресурсів – з іншого; зайнятість трудових ресурсів визначається через блок 1 при взаємодії останнього з блоком 5;

– блок 5 інтегрує в собі діяльність блоків 1, 2, 3, 4, саме в ньому формуються цінні (продуктивні) ланцюжки; в рамках блоку 5 через блок 1 здійснюється перетікання кадрів між секторами економіки регіону; на виході блоку 5 – продукція, роботи, послуги населенню регіону – розв'язання проблем зайнятості, забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення населення житлом і послугами ЖКГ.

У всіх блоках задіяні електронні технології.

У зв'язку зі зміною економічних умов і невідповідністю існуючих механізмів господарської та економічної діяльності новим постіндустріальним умовам, особливо в умовах глобальної економічної кризи, виникає необхідність застосування нових підходів до організації економічної взаємодії. При цьому проблема полягає у тому, що жорсткими адміністративними методами неможливо змінити напрям економічних відносин, які на сьогодні суттєво відрізняються як від ринкових, так і від соціалістичних.

Істотним кроком у реалізації нових економічних підходів є активізація інтелектуально активних функціональних середовищ на основі інтернет-технологій, які спроможні забезпечувати економічну взаємодію незалежних суб'єктів у нових умовах глобальних ринків і глобальних інновацій. Дана модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону (рис. 6.5) дозволяє адекватно вирішувати задачі ринкової та економічної взаємодії як на мікро- (внутрішньокорпоративному), так і на макрорівні.

Незважаючи на виникнення нових економічних умов, взаємодія економічних орієнтирів кожного окремого суб'єкта з іншими учасниками ринку дотепер проходить через інститути державного регулювання економічних відносин, що характеризується домінуванням чинників підпорядкування, інерційного бюрократичного гальмування, великими непродуктивними витратами, спотворенням цілей і дій унаслідок діючих засад і суб'єктивних чинників, властивих централізованим ієрархічним системам. Крім того, традицією є придушення індивідуальних думок, уявна правильність більшості, переважання інерційності у використанні раціональних рішень, централізація управління і, нарешті, тотальна загальнообов'язковість.

У зв'язку з цим реалізація майже всіх соціально-економічних програм (житлових, медичних, освітніх, підприємницьких, регіональних тощо) в нових економічних умовах на колишній основі бюрократичного державного регулювання стає все менш ефективною. Існуюче складне становище посилюється стрімкою глобалізацією, що відбувається сьогодні, та інтелектуалізацією виробництва, ринків і економічної діяльності, викликаних небаченими темпами, динамікою та масштабами інновацій, що корінним чином змінюють соціально-економічну структуру суспільства і виробничих відносин.

Одночасно з цим розвиток електронних інформаційних технологій зумовив можливість відмови від жорстких адміністративно-бюрократичних систем управління економікою і переходу до більш адаптивних і стійких, заснованих на слабкій зв'язності та самоорганізації суб'єктів ринку. На практиці це означає все більший відхід від централізованого планування та управління економікою (а також забезпечення ринкової рівноваги на основі монетарної, кейнсіанської та інших теорій) убік управління на основі політик самоорганізації ринку з використанням спільної діяльності, кооперації і всіляких м'яких форм економічного співробітництва з широким застосуванням інформаційних систем.

Унаслідок великої інерційності суспільних традицій, а також індивідуальної психології такий перехід викликає сьогодні непорозуміння, досить часто здається ірраціональним, психологічно необґрунтованим, нелогічним, породжує невпевненість. Але реальна самоорганізація, незважаючи на те, що вона різноякісна, разом з тим ієрархічна, залежна від інтелектуального і практичного досвіду та володіє спадкоємністю і самодостатністю розвитку. В процесі переходу від колишніх методів до самоорганізації має місце діалектичний еволюційний перехід, що забезпечує спадкоємність накопичених знань і досвіду, але вже в нових формах на новому щаблі суспільного розвитку, а саме: критерієм ірраціональності все одно залишається раціональний підхід, ірраціональна економіка все одно базується на раціональних методах і попередніх інтелектуальних доробках, а економічний ефект оцінюється рівнем прибутку, тобто є за своєю суттю раціональним.

Взаємовідношення економічних прагнень суб'єктів породжує сьогодні діалектичну суперечність (єдність і боротьбу протилежностей), яка ґрунтується на тому, що у кожного – власна мета, своє розуміння методів і дій на ринку. Тому проблема економічної взаємодії залишається відкритою і не потребує жорсткої регламентації. Еволюція взаємостосунків у сьогоdnішньому економічному підході, безумовно, базується на розумінні того, що кожен індивідуум – сам собі мета, а оскільки колишнє застаріває, а нове (але вже колишнє) вже не відповідає вимогам, то необхідний якісний стрибок – перехід на нові рівні абстракції, узагальнення й агрегації для забезпечення управління різноякісними економічними відносинами, що знаходяться в постійній динаміці.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати на прикладі розвитку глобальної мережі Інтернет, що зв'язує різноякісні технології, архітектуру, вузли, системи, абонентів, послуги на базі типових протоколів взаємодії в об'єднане комунікаційно-функціональне середовище.

Акценти сьогодні все більше орієнтовані на роботу з інтелектуальними ресурсами та інтелектуальним капіталом як особовим неусуспільним продуктом, який забезпечує

конкурентні переваги соціально-економічного розвитку. Причому гегемонія інтелекту обумовлена неухильним збільшенням інтелектуальної складової у вартості продукції і послуг.

У зв'язку зі зміною економічних умов і невідповідністю механізмів господарської й економічної діяльності новим умовам, увесь спектр соціальних відносин (як ззовні, так і зсередини) також знаходиться в глибокій кризі (у середовищі безлічі суперечностей) та потребує нових підходів. Трагедія посилюється тим, що тиском або адміністративним чином неможливо змінити напрями економічних відносин, які на сьогодні в значній мірі відрізняються як від ринкових, так і від соціалістичних.

Істотним кроком у реалізації нових економічних підходів є розгортання інтелектуально активних функціональних середовищ на основі інтернет-технологій, які можуть забезпечувати економічну взаємодію незалежних суб'єктів у нових умовах глобальних ринків і глобальних інновацій [189, с. 105].

Функціональне середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону – це операційна площина на платформі різних наборів сервісних послуг, використання яких дозволяє оцінювати можливості для створення виробничої, економічної, комерційної діяльності і бізнес-перспективи. При цьому пріоритетна участь кожного окремого суб'єкта надає можливість визначення, інтерпретації й оперування власною точкою зору, декларування особистого бачення з позицій майбутньої діяльності, економічної вигоди і стійкості розвитку.

У функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону немає єдиного центрального ядра – тільки сукупність операцій взаємодії, заснованої на обміні інформацією, що надає широкі можливості для економічного з'єднання суб'єкта і об'єкта, інтелектуального з'єднання суб'єкта з іншим суб'єктом тощо. Ця сукупність операцій взаємодії, у свою чергу, припускає наявність широкого спектру інформаційно-аналітичних, торговельно-економічних, фінансово-кредитних та інших сервісів, об'єднаних у рамках відкритого операційного середовища, на базі якого сукупність прагнень суб'єктів виступає як визначальний вектор, який формує нові економічні структури, що знаходяться в постійній динаміці і кругообігу руху. При цьому значення і логіка поведінки кожного окремого суб'єкта на основі як послідовних дій, так і дій від протилежного, як з допомогою, так і без допомоги економічних сервісів визначається якостями економічного суб'єкта, що персоналізуються.

Модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону – це колабораційне (колективне) середовище, де в рамках так званих «віртуальних структур» утворюються абсолютно нові організаційні форми, що об'єднують різних та незалежних суб'єктів між собою, або безпосередньо дають імпульс руху економічному об'єкту з подальшим моніторингом динаміки його станів. Менеджмент, що персоналізується, будується на обміні повідомленнями (отриманні – обробці – відправці інформації) – меседжменті, що при використанні прикладних економічних сервісів дозволяє визначати стійкість, ліквідність, ступінь нерівноваги, застосувати фінансові інструменти, деривативи тощо. Все це сприяє побудові тимчасових консервативних економічних систем, що володіють зворотними негативними зв'язками під кожен відособлений фінансовий інструмент на основі використання синтетичних та аналітичних рахунків.

У ринкових взаємодіях самоорганізацій виявляються не тільки аспекти нових, нетрадиційних економічних технологій з елементами так званої «керованої множинності», але також універсальність структурних елементів, що дозволяє здійснювати формалізацію операцій взаємодії (серед таких структурних елементів: паспорт підприємства, каталоги товарів і послуг, вимоги СОТ тощо, які при поєднанні утворюють складові частини фінансових інструментів – контрактів).

Співтовариство суб'єктів функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону утворює простір обміну діловою

інформацією на основі прикладних економічних сервісів, які вже функціонують чи будуть створені. До таких сервісів відносяться: збільшення, зменшення, оновлення диференціальних змін структурних елементів (суб'єктів, об'єктів, середовища), гібридизація, матричний і емерджентний відбір, використання структур економічних просторів та організованих ринків, попарних з'єднань мережевою «павутиною архітектури» тощо.

Інформація, знання і прагнення суб'єкта породжують його рух в економічному середовищі або волю до руху, але і воля до руху, як і сам рух, у свою чергу, породжують знання та інформацію. У моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону дія суб'єкта в економічному середовищі агрегується в кількісну форму, значення якої корелюється з використанням фінансових інструментів, що складаються з активів, зобов'язань, інструментів власного капіталу і деривативів. Їх рух (зміна) в кількісних значеннях відображається згідно із стандартами бухгалтерського обліку і має інформаційну основу з чітко відрегульованою формою взаємодії (для одного суб'єкта – у вигляді активу, для іншого – у вигляді зобов'язань).

Розрахункові і транзакційні сервіси, інтегровані в середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, дозволяють у конструктивній формі і в реальному часі виконувати операційні доручення суб'єктів через транзакційну платформу їх виконання, що істотно знижує ризики економічної діяльності та забезпечує гарантовані взаєморозрахунки.

Процес оцінки і переоцінки всіх активів суб'єкта в середовищі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону відбувається безперервно, оскільки єдине джерело виживання – це постійний рух з переходом у нове динамічне становище або рух у вибраних напрямках і отримання вигоди за рахунок безперервної оптимізації продуктивності (економічного потенціалу). Зупинки не може бути навіть на найвигіднішій, монопольній ідеї або вигідному стані – це початок внутрішньої кризи.

Функціональне середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону є платформою синтезу події і виникнення обставин, а також допоміжних прикладних сервісів економічного значення, на основі використання яких приводиться в дію процес руху активів суб'єкта.

Обмін активною, ціленаправленою інформацією створює основу, потенціал для руху активів суб'єкта в економічному середовищі, знання, цільові орієнтири та використання економічних сервісів (включаючи їх логічну або інтуїтивну компоновку) – відправні точки руху. На відміну від адміністративних структур, середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону – не безлике анонімне співтовариство, це – функціональне середовище кожного окремого суб'єкта. У ній на основі операційної платформи суб'єкт може здійснювати широкий спектр ділових транзакцій, а на основі уніфікації кількісного представлення активів – забезпечувати аналіз ефективності операцій та економічної взаємодії.

Разом з тим спрямованість функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону орієнтована не на те, щоб вигідно скористатися економічним потенціалом нерівноправних партнерів (субпідрядників), а на створення для всіх суб'єктів рівних умов щодо співпраці й одночасного отримання ними своєї частки прибутку в консолідованому просуванні товарів і послуг споживачам [130, с. 8]. Це докорінно відрізняється від традиційного підходу, коли прибуток, який колективно генерується, розподіляється на користь суб'єктів, що стоять на початку всього бізнес-ланцюжка і безпосередньо контактують із споживачем.

Епоха постринкових відносин змінює форми економічних взаємостосунків, але не суть людських відносин, на яких будується взаємодія інформаційних та економічних процесів.

Потенціал напрацьованих економічних механізмів, представлених у вигляді економічних сервісів у середовищі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, сконцентрований і закладений у функціональні обмінні форми економічних

Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми

знань, на базі яких відбувається перехід на наступний рівень розвитку економічних відносин. Цим забезпечується діалектика розвитку економічного суб'єкта, галузі або економіки у цілому в умовах непередбачуваності ринку і множинності суперечностей.

Реалізація моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону здійснюється за допомогою цільових програм, представлених у структурній схемі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону (рис. 6.5).

Запропонована модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону показує, що якщо територіальне співтовариство спроможне самоорганізуватися для задоволення власних потреб на території утворення відповідно до загальносвітового рівня розвитку продуктивних сил, то це гарантує подолання економічної кризи в рамках даної території.

Модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону є площиною економічного управління, що здійснюється в інформаційно й операційно зв'язаному просторі ринкових відносин. Вільний рух економічних потенціалів учасників ринку в цьому просторі ефективно обмежується рамками соціальних і цільових програм державного або транснаціонального розвитку та регулювання. Усунення багатьох небажаних і деструктивних чинників, що впливають на управління ресурсами, сприяє виживанню компаній (що, зокрема, зменшує непродуктивні витрати, пов'язані із закриттям збанкрутілих підприємств і відкриттям нових компаній) та забезпечує необхідну стабільність соціально-економічного розвитку в умовах глобального, динамічно змінного ринку, схильного до кризових дій.

Використовуючи існуючі методи, модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону значно розширює можливості і висуває абсолютно інше сприйняття реалізації електронного бізнесу, синтезуючи і забезпечуючи нове застосування вже існуючих методів управління регіональним розвитком. Реалізація системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону несе в собі значний потенціал можливостей, а саме:

- наближує до практичної реалізації динамічних зворотних зв'язків як основного елементу стійкого ведення бізнесу;
- вирішує проблеми переходу з одного стану системи в інший, а також проблеми самовивільнення та процесів біфуркації – точки розгалуження варіантів економічного розвитку;
- вводить можливості швидкого (миттєвого) стримання стрибків ринкової кон'юнктури на основі схем самоорганізацій;
- дозволяє згладжувати шоківі флуктуації ринку і нерівноважних економічних систем на базі розгортання механізмів самоорганізації регулювання;
- дозволяє функціонально розділити динаміку економічних процесів на операційну ентропію горизонтальної взаємодії і вертикаль стабілізації, що забезпечує стійкий розвиток промислового сектора економіки регіону.

Впровадження системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону як інструмента управління розвитком регіону, або реалізації стратегії розвитку (якщо остання розроблена) пов'язане з переходом структурних елементів системи на новий вид функціонування – поведінку, що структурована цілями, для управління проектами, що входять до складу різного роду програм, і тісну взаємодію між суб'єктами господарювання, з органами влади, громадськими організаціями і науковими інститутами необхідна для усунення безлічі суперечностей.

Перший чинник опору впливає з вузькогалузевого характеру діяльності елементів системи. Для довгострокового перелому тенденції необхідно, щоб загальні, системні цілі превалювали над приватними цілями елементів системи.

Другим чинником опору впровадження системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону є деяка розузгодженість державних, а також регіональних пріоритетів з корпоративними пріоритетами розвитку, за відсутності нормативно

встановлених механізмів взаємодії, зворотного зв'язку за ланцюжком «підприємство – регіон – держава».

Має місце спотворення принципово конструктивних і методично правильних концепцій державних програм. І, мабуть, найбільш негативний чинник – це низький рівень опрацювання, а деколи навіть помилковість ряду програмних концепцій на рівні держави.

Останній чинник торкається так само корпоративного сектору, коли концепції державних і регіональних програм спотворюються, інтерпретуються з погляду приватних вузькогалузевих цілей.

Державна політика у області економіки в умовах кризи повинна бути направлена на створення горизонтальних м'яких систем взаємодії суб'єктів підприємництва, що обертаються навколо жорсткої вертикалі дотримання прийнятих стандартів і протоколів у рамках регіональної, національної або міжнародної економічної взаємодії, а також з одночасною орієнтацією на відповідні міжнародні стандарти.

Крім того, глобалізація – взаємна діяльність національних капіталів у галузях з урахуванням транснаціональних капіталів світового ринку – вимагає врахування їх впливу на економіку країни, висуваючи системні вимоги до таких капіталів як у країні їх походження, так і в країні базування.

Практичне вирішення вказаних задач вимагає нових методів і підходів до управління економічною взаємодією, які враховують особливості сучасного постіндустріального розвитку економіки. Ці методи повинні спиратися на єдині стандарти обміну комерційною інформацією, побудову єдиних схем бухгалтерського управління, а також систему галузевих національних рахунків як основу для складання галузевих і міжгалузевих балансів.

У першу чергу, при реалізації національних і міжнародних економічних програм повинна бути створена система рахунків як свого роду система координат для відображення динаміки і стану основних показників виробництва і використання продукції, ресурсів та соціальних чинників. Крім того, система рахунків є базисом для роботи з показниками валової продукції, а також показниками проміжного споживання як в окремій галузі, так і в пов'язаних галузях. Це торкається споживання, національного доходу галузі, рухів позик, кредитів та інших показників, що формують фінансові потоки.

Слід зазначити, що у зв'язку з необхідністю управління децентралізованими економічними процесами, на фоні глобалізації виробничих циклів актуальність системи рахунків усе більше зростає. Зрозуміло, що розробка структури національних рахунків галузей повинна враховувати специфіку й особливості кожної країни. Це дозволить розраховувати у вартісному виразі валовий продукт галузей, їх частки у національному доході кожної країни, а також інші показники, що здатні відображати серйозні зміни в ринковій економіці. При цьому необхідно відзначити особливу важливість галузевої ув'язки міжнародних галузевих балансів для забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку.

Галузеві рахунки повинні входити в національну і міжнародну системи рахунків балансів країн-партнерів у поєднанні з Європейською системою інтегрованих економічних рахунків (ЕСІЕР) і вимогами СОТ. Основою такого підходу повинні бути стандарти бухгалтерського обліку, приведені у відповідність до системи європейських інтегрованих рахунків (ЕСІР) і до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО).

При формуванні системи рахунків на першому етапі доцільно виділити основні рахунки, які входять у Європейську систему інтегрованих економічних рахунків (ЕСІЕР). Це рахунки товарів і послуг, виробництва, утворення доходів, розподілу витрат тощо для галузей національної економіки, а також для входження в світові напрями економічних взаємодій.

У рамках створення горизонтальної системи підприємницької діяльності у функціональне середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки

Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми

регіону вбудований механізм з'єднання економічних потенціалів різних підприємств в організовані економічні поля з певними економічними і виробничими програмами з можливістю подовження бізнес-ланцюжків із використанням м'яких систем без переходу права власності. Це, в свою чергу, призводить до формування організованих ринків із широким використанням фінансових інструментів та їх похідних для згладжування цінових коливань і забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку.

Можна дати наступні визначення організованого економічного поля й організованого ринку.

Організований ринок – це ринок, який має єдину систему розрахунково-клірингового обслуговування і єдиний протокол обміну інформацією.

Організоване економічне поле – це корпоративні, міжкорпоративні, кооперативні й інші м'які взаємодії між суб'єктами ринку на основі єдиної системи розрахунково-клірингового обслуговування та єдиного протоколу обміну інформацією про стан і обіг фінансових інструментів.

Особливе значення має також використання функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону в реалізації нових підходів до організації й управління економічною взаємодією. Актуальність цього питання зростає з кожним днем. Так, наприклад, раніше при складанні галузевих балансів виробнича функція, що визначає продуктивність праці, вважалася величиною постійною. Сьогодні ж при впровадженні різних інновацій продуктивність праці може значно прогресувати, що змінює економічну кон'юнктуру і призводить до необхідності складання балансу. Як наслідок цього – методи управління також доводиться змінювати, переходячи з колишніх директивних на нові, які засновані на принципах самоорганізації та які діють в рамках заданих політик державного, корпоративного, кооперативного й іншого регулювання. Метою ж державних політик повинно бути забезпечення стійкого розвитку.

Серед нових підходів, які можуть бути реалізовані у функціональному середовищі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, можна виділити наступні:

- використання системи збалансованих показників, яка сьогодні широко застосовується у всьому світі для здійснення фінансового аналізу і планування діяльності в рамках підприємств і галузей;

- перехід від системи управління, що заснована на менеджменті, до сучасніших, орієнтованих на використання менш жорстких і більш адаптивних схем взаємодії – так званих систем меседжмента;

- ширше використання можливостей глобальної мережі Інтернет, електронних торгових майданчиків і електронних товаропровідних систем.

Вирішення багатьох важливих задач сучасної економіки (зокрема, визначення справедливої вартості продукції тощо) неможливо здійснити без наявності автоматизованих систем управління і перерозподілу ресурсів на основі технологій електронного бізнесу.

Середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону покликане забезпечити рівний доступ усіх учасників ринку до ринкових ресурсів як на регіональному рівні, так і в глобальному масштабі. Основу системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону складає система обміну діловою і комерційною інформацією, яка побудована з використанням міжнародних рекомендацій і форматів представлення даних. Функціональне середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону дозволяє за рахунок широкого спектра інтернет-сервісів і технологій електронного бізнесу забезпечити комплексний супровід усіх ділових операцій, здійснюваних на ринку, як на регіональному рівні, так і в зовнішньоекономічній діяльності, яка проводиться учасниками ринку.

Функціональне середовище системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону дозволяє забезпечувати і вирішувати безліч операційних і управлінських

задач з організації економічної взаємодії, самоврядування і перерозподілу ресурсів. Найбільш значущими є її відмінності від існуючих економічних підходів, які сьогодні застосовуються для управління корпоративним бізнесом і ринковими процесами. Серед цих відмінностей можна назвати наступні:

- при створенні функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону повинен бути здійснений перехід від розв'язання фрагментарних, периферійних задач із подальшим їх механічним об'єднанням до створення операційної платформи вищого рівня абстракції й узагальнення. На цій платформі можна органічно зв'язати і об'єднати вже існуючу (або ту, що з'явиться в перспективі) різноманітну і різноякісну архітектуру всіляких прикладних економічних розробок та забезпечити на цій основі ефективне, просте для звичного користувача вирішення поточних господарсько-економічних задач у нових постіндустріальних умовах;

- використання функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону передбачає можливість самостійного приєднання, а не примус суб'єктів системи до участі у різних соціально-економічних програмах, що досягається спрямованістю на інновації, змагання, можливість реалізації індивідуальних прагнень, отримання вигоди, спрямованість на володіння активами – все те, що постійно стимулює людей розробляти нові проекти, формувати нові ідеології, але найголовніше – реалізовувати можливість самоконструювання власного бізнесу з метою створення, а потім зміни і створення нового, тим самим вдосконалюючи потенціал, інтелект, знання;

- використання функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону дозволяє створювати адаптивні економічні структури з чітко вираженим мінімальним значенням коливань (кількісних, цінових, якісних) за рахунок концентрації тимчасових, інформаційних, інтелектуальних та економічних сервісів, що дає можливість миттєвого підвищення економічних потенціалів, які забезпечують вирівнювання. Іншими словами, багато симптомів незрівноваженого стану ринку, деструктивні дії окремих індивідумів і ресурсів, що призводять до економічного розбалансування, при застосуванні функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону мають значно меншу амплітуду коливань і значно менший життєвий цикл.

На базі функціонального середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону забезпечується рішення наступних задач:

- розміщення інформації про ринкові ресурси й економічний потенціал суб'єктів ринку на електронних торгових майданчиках у середовищі Інтернет;

- надання послуг розрахунково-клірингового обслуговування в системі онлайн для здійснення комплексного супроводу комерційних операцій, які проводяться на електронних торгових майданчиках, а також для мінімізації господарських ризиків і забезпечення гарантованих взаєморозрахунків;

- забезпечення статистичного моніторингу економічних процесів на ринках на основі обробки даних про електронні транзакції, які проводяться на електронних торгових майданчиках;

- забезпечення комплексного аналізу економічної інформації на основі використання затверджених стандартів бухгалтерського обліку і фінансових інструментів.

В умовах кризи першими втрачають сектори економіки і підприємства, на яких відсутні повноцінні адаптивні механізми управління, зокрема, стратегічне управління і регулярний маркетинг. Тому вони включаються до складу моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону і відображені автором в структурній схемі – органи управління, механізм цілепокладання, механізм досягнення цілей (рис. 6.4). Негативний ефект системних помилок управління значно підсилюється об'єктивними проявами кризи.

У зв'язку з цим актуальною є задача формування організаційно-економічних механізмів подолання дії глобальної економічної кризи для промислового сектора економіки регіону.

Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми

Для вирішення цієї задачі пропонується впровадження на рівні регіону моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону. Структурна схема системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону (рис. 6.5) припускає порядок упровадження моделі.

Ініціація реалізації моделі нормативно обумовлена, наприклад, згідно з Концепцією державної регіональної політики, визначено, що головною метою органів державної влади при формуванні і реалізації регіональної політики є: створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів; підвищення рівня життя населення; забезпечення дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів; підвищення дієвості управлінських рішень; удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування влади, що здійснюють взаємодію з населенням із метою його стійкого розвитку, благополуччя і процвітання; збереження сприятливого навколишнього середовища.

Ініціація впровадження моделі може виходити з рішення регіональної трибічної комісії, до складу якої в даний час у більшості регіонів входять представники органів влади, роботодавців і профспілок. Запропонована модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону задає інноваційний вектор розвитку регіональної економічної системи, забезпечуючи тим самим подолання економічної кризи, досягнення стійкого розвитку через інновацію та оновлення економіки регіону.